

קונטרס



הדרן לסיום הש"ס

שנאמרו על ידי

כ"ק אדמו"ר שליט"א

מהאלמין

הוצאה שני'

*

ה'תשנ"ז

בלתי מוגה

הוצאת אור יחזקאל



ברוקלין, נוא יארק יע"א
שנת תשנ"ז לפ"ק

הדרן לסיום הש"ס

לכבוד יומא דהילולא של הרה"ח מוהר"ר שאול
יחזקאל בן ר' זאב ז"ל

- א -

הנה כבר נהגו בסיום הש"ס לקשר סיום הש"ס לתחילתו.
בסיום מסכת נדה (דף ע"ג ע"א) תנא דבי אליהו כל השונה
הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר
(חבקוק ג') הליכות עולם לו, אל תיקרי הליכות אלא הלכות.
ועיין בתוס' ד"ה תנא דבי אליהו כל השונה הלכות וז"ל,
אית ספרים דלא גרסינן ליה מיהו בפירוש רש"י איתא, ור"ח
הגיהו בספרו וכן נראה וכו' שכן מצינו בנביאים הראשונים
שסיימו דבריהן בדברי שבח ותנחומין, עכ"ל. וכן כתב שם
בתוספי הרא"ש, שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו
בדברי שבח ותנחומין, עיי"ש.

ועיין במהרש"א שם שכתב בח"א וז"ל, התוספות כתבו
דאידי דאיירי לעיל בהלכתא מייתי לה לסיים בדבר טוב,
ואיתא נמי כן במגילה פ"ב כו' עכ"ל. אבל לא הובא זה
המאמר בפרק בתרא דמגילה בסיום המסכת, גם דרך
התלמוד לסיים במאמרי אגדה השייך קצת להלכה דמסיים
בה, יראה לפי מה שהובא זה המאמר פ"ב דמגילה בתר
דאייתי התם חומרא דרבי זירא שאפילו רואות טיפת דם
כחדל יושבת עליו ז' נקיים שכוונו בו כלפי מה שאמרו
באבות קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות כו' דכל הני מילי
תלויין בחשבונות ומספר וקרובים לטעות ובחשבון
התקופות וגימטריאות קאמר שאינן אלא פרפראות לחכמה
שהוא מצוה שבתורה כדלעיל אבל אינן עיקר החכמה דאף
אם יטעה בהם אין בכך כלום כדאמרינן בחשבון תקופות
ומולדות אתם אפילו מוטעים אבל קינים ופתחי נדה חשבון
ומספר דפתחי נדה כהוא שמעתא דטועה דפרק המפלת

ושמעתיא דפי"ב דערכין לתקן הטועה בפתחי נדה, גם הקינין הבאין על הספק בפתחי נדה כההיא דסי"פ בא סימן ראתה בי ושלישי הפילה כו' הרי זה ספק זיבה ספק לידה מביאה קרבן ואינו נאכל כל אלו הן גופי הלכות שיצטרך לזהר הרבה בהן כי אם יטעה בחשבונם וספירתם קרוב הוא לבא לידי ספק כרת דמשום הכי נקתנה חומרא דרבי זירא כדאיתא בפירקין, והשתא אם יאמר כאומר אם כן אין לי ללמוד מסכת נדה וכל דיני פתחי נדה לתקן טעותא דהא בחומרא דר' זירא נתקן כל טעותא, ועל כן מייתי עלה בפרק בתרא דמגילה הך דתנא דבי אליהו כל השונה הלכות כו' שהוא הלכות נדה שהן הן גופי הלכות מובטח לו כו' ומהאי טעמא נמי מייתי לה בסיום מסכת זו כל השונה הלכות שבמסכת זו ולא יסמוך עצמו לומר דבחומרא דרבי זירא נתקן כל טעותא אלא שהשונה אותן גופי הלכות שבמסכת נדה יזכה לחיי עולם הבא אי"ס, עכ"ל.

והנה דברי התוס' ותוספי הרא"ש צריכים ביאור, שכתבו דבכל מקום מסיים בדברי שבח ותנחומים, הלא היה די לומר שמסיים בדברי שבח, כמו שמסיים כאן בדברי שבח שמובטח לו שהוא בן עולם הבא. ולמה צריך לומר ב' תיבות אלו דברי תנחומים?

- ב -

ואפשר לתרץ בהקדם דברי חז"ל במסכת מגילה (דף כ"ח ע"ב) אחר שהביא מאמר חז"ל של כל השונה הלכות וכו' מביא המאמר, תנו רבנן מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת והכנסת כלה, אמרו עליו על ר' יהודה ברי אילעאי שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה, במה דברים אמורים כשאין שם כל צורכו אבל יש שם כל צורכו אין מבטלין, וכמה כל צורכו אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי, עולא אמר כגון דחייצי גברי מאבולא עד סיכרא, רב ששת אמר כנתינתה כך נטילתה, מה נתינתה בששים ריבוא אף נטילתה

בסי ריבוא, הני מילי למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא.

ועיין שם בתוס' ד"ה מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, וז"ל, ולא קשיא מההיא דמסכת דרך ארץ (זוטא פ"ח) דאמרינן מעשה ברבי עקיבא שמצא מת מצוה בדרך ונשאו ארבעה מילין עד שהביאו לבית הקברות וכשבא אצל ר' יהושע ור' אליעזר וסיפר להם אמרו לו על כל פסיעה ופסיעה שפסעת כאילו שפכת דם נקי, לא היה מפני שבטל לימודו אלא משום שהזיזו ממקומו ומת מצוה קונה מקומו, עכ"ל התוס'.

וצ"ב המשך ב' מאמרי חז"ל אלו זה לזה, כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, להך דמבטלין תלמוד תורה להוצאת המת והכנסת כלה.

ואפשר לומר בזה, דהכוונה במה שמסיים התוס' במסכת נדה "שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומין", פ"י שסיימו דבריהם שכשהיו עוסקים בלימוד התורה, היו מסיימים ומפסיקים הלימוד, והיו הולכים לעסוק במצוות אלו של דברי שבח זה הכנסת כלה, או ח"ו בדברי תנחומין להוצאת המת, ואח"כ מביא הגמרא המאמר של ר' יהודה ב"ר אילעאי שהיה מבטל תלמוד תורה כו' ועד כמה השיעור שצריך לבטל, דבאמת כל זה הוא בכלל "תנחומין", דיש לסיים דבריהם (פ"י להפסיק הלימוד) בדברי שבח או בדברי תנחומין כנ"ל.

ועיין בבא קמא (דף י"ז) גדול לימוד שמביא לידי מעשה, היינו רק כשאין מעשה בא לידו, אבל כשבא מעשה לידו אז מעשה עדיף, ועיי"ש בתוס'.

ובאמת כמה נפלא הדבר דשם במסכת בבא קמא הביא הגמרא קודם לכן ת"ר וכבוד גדול עשו לו במותו זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף דברי ר' יהודה, א"ל ר' נחמיה והלא לפניי אחאב עשו כן אלא שהניחו ס"ת על מטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה וכו'. ואחר כך הביא שם גדול לימוד תורה שהלימוד מביא לידי

מעשה וכו'. ומכל מקום חזינן מזה שיצאו לפניו שלשים ושהא אלף חלוצי כתף, וע"כ שהפסיקו ג"כ מלימוד תורתם ויצאו לפני מטתו של חזקיה מלך יהודה, וע"כ חזינן מזה דמעשה עדיף היכא שבא מעשה לידו, ודו"ק, והוא כדברינו הנ"ל דזהו ענין לסיים תורתם בדברי "שבת ותנחומין", כגון להוצאת המת וכעובדא דמסכת מגילה ובבא קמא הנ"ל, והבן.

- ג -

והנה בריש מסכת ברכות, מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן עד סוף האשמורה הראשונה דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים עד חצות, רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר. מעשה שבאו בניו מבית המשתה אמרו לו לא קרינו את שמע, אמר להם אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות וכו'.

ולכאורה הוי מעשה לסתור, דכיון שפתח בהך דמאימתי קורין את שמע וכו', הרי דבאמת יוקשה מדוע" לא קראו את שמע (ואף דהמשנה הביא מעשה זו כדי להביא דברי רבן גמליאל שאמר אם לא עלה עמוד השחר חייבין וכו', אבל באמת צ"ב מדוע לא קראו באמת קריאת שמע), ואף שהיו בבית המשתה הרי היו יכולים לקרות שמע לכמה רגעים, כמו שאנו רואין בחז"ל שתנא אחד הי' נוהג דבעת שלמד ברבים שם ידיו על עיניו ואמר רק פסוק ראשון של קריאת שמע.

- ד -

אך י"ל דבאמת אנו רואים כאן שכשעוסקים במצוה של שבת (הכנסת כלה) או של תנחומין כנ"ל, אשר אז פטורים ממצות קריאת שמע, וכמבואר במסכת ברכות שהמלוים

א) שוב ראיתי שהקשה כן זקני הטורי זהב (בסימן רלי"ה ס"ק ג') דאיך זה עברו על דברי חכמים, והרע"ב ותפארת ישראל כתבו דמספקא להו, עיין שם.

פטורים מקריאת שמע, אז אסור לקרות קריאת שמע שהעוסק במצוה פטור מן המצוה (סוכה דף כ"ה ע"א), ואם הוא פטור אז הוא שאלה של הזכרת השם לבטלה, כמבואר בעבודת הקודש להחיד"א ז"ל שהעוסק במצוה² פטור מן המצוה ואם בא מצוה לידו ורוצה להתפלל תפילת שמונה עשרה, שבאמת הוא פטור מן המצוה, וכיון שפטור מן המצוה והתפלל יש מקום לומר שמקבל עונש³ על התפילה,

ב) שם מיירי מעוסק בצרכי ציבור, שפטור להתפלל, ועיין בברכי יוסף ומחזיק ברכה סימן ק"ח, דמתעסק "בצרכי ציבור" שפטור להתפלל, ומתוך העסק עבר זמן תפילה, אין צריך להשלים בזמן תפילה שלאחריה.

ג) מענין עוסק במצוה פטור מן המצוה:

א. עיין בזוהר הק' פרשת בלק (אות כ"ט) רבי יצחק ורבי יהודה הוו אזלי באורחא, מטו לההוא אתר דכפר סכנין, דהוה תמן רב המנונא סבא, אתארתו באתתא דיליה, דהוה לה ברא חדא זעירא, וכל יומא הוה בבי ספרא, ההוא יומא סליק מבי ספרא, ואתא לביתא. חמא לון לאלין חכימין. א"ל אמיה, קריב לגבי אלין גוברין עלאין ותרווח מנייהו ברכאן. קריב לגבייהו, עד לא קריב, אהדר לאחורא. א"ל לאמיה, לא בעינא לקרבא לגבייהו, דהא יומא דא לא קרו קריאת שמע, והכי אולפי לי, כל מאן דלא קרי קריאת שמע בעונתיה, בנדוי הוא כל ההוא יומא. שמעון אינון ותווהו, ארימו ידיהו וברכו ליה. אמרו ודאי הכי הוא, ויומא דא אשתדלנא בהדי חתן וכלה, דלא הוו לון צרכייהו, והוו מתאחרן לאזדוגא, ולא הוה ב"נ לאשתדלא עלייהו, ואנן אשתדלנו בהו, ולא קרינן קריאת שמע בעונתיה, ומאן דאתעסק במצוה פטור מן המצוה. אמרו ליה, ברי, במה ידעת, אמר להו, בריחא דלבושייכא ידענא, כד קריבנא לגבייכו. תווהו יתבו נטלו ידיהו וכריכו רפתא.

ובפירוש הסולם כתב שם וז"ל, רבי יצחק ורבי יהודה וכו', ר"י ר"י היו הולכים בדרך, הגיעו לאותו מקום של כפר סכנין, שהיה שם רב המנונא סבא, ונתארחו אצל אשתו, שהיה לה בן אחד קטן, וכל יום היה בבית הספר, באותו יום עלה מבית הספר ובא לביתו, ראה אלו החכמים. אמרה לו אמרה קרב לאלו אנשים עליונים, ותקבל מהם ברכות. קרב אליהם. בעוד שהיה קרב אליהם, חזר אחריו. אמר לאמו, איני רוצה לקרב אליהם, כי יום זה לא קרו קריאת שמע, וכך למדו לי, שכל מי שאינו קורא קריאת שמע בזמנו, הוא בנדוי כל אותו היום.

שמעו אינון ותווהו וכו': הם שמעו ותמהו, הרימו ידיהם וברכו אותו. אמרו, ודאי כך הוא, שלא קראנו קריאת שמע, שיום הזה עסקנו בחתן וכלה שלא היה להם די צרכם, והיו מתאחרים להתחבר, ולא היה איש שישתדל בשבילם, ואנו השתדלנו בשבילם, ועל כן לא קראנו קריאת שמע בזמנו. ומי שעוסק במצוה

כי ברכתו לבטלה, ועיין במלאכת שלמה ברכות שם (בד"ה חייבין אתם לקרות) שהביא מבית יוסף אורח חיים (סימן

פטור מן המצוה. אמרו לו, בני, במה ידעת, אמר להם בריח מלבושיכם הכרתי, כשקרבותי אליכם. תמהו, ישבו, נטלו ידיהם ואכלו לחם, עכתו"ד הנוגע לעניינינו.

ב. ובספר חיי אדם כלל כ"ח סעיף ד' כתב וז"ל: העוסק במצוה פטור מן המצוה דילפינן מדכתיב ובלכתך בדרך בלכת דידך חייב אבל דמצוה פטור, דאם לא כן לכתוב בשבת ובלכת. ודוקא שצריך לטרוח אחר האחרת כגון שלוחי מצוה בסוכות דפטורים מן הסוכה אפילו בלילה אף על פי שאינם הולכים בלילה מכל מקום אם יצטרך לטרוח אחר סוכה בלילה יתבטלו עי"ז משליחותם. וכן החופר קבר למת או המשמר המת אף על פי שאינו מתו אף על פי שנח מעט פטור מקריאת שמע ותפלה. אבל אם ימצא סוכה עשויה במלון ואין צריך לטרוח כלל חייב בסוכה וכו', עי"ש, ואינו פטור אלא העוסק במצוה כגון בשעה שמחזיר אבידה לבעליה או שמחזר אחר אבידת חברו שימצאנה אבל אם כבר מצא האבידה והניחה בביתו אף על פי ששומר אותה ועושה מצוה מכל מקום לא הוי עוסק במצוה, ע"כ.

ג. ובמכילתא פרשת בא איתא, הקורא בתורה פטור מן התפילין שנאמר ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך, מכאן אמרו כל המניח תפילין כאילו קורא בתורה, וכל הקורא בתורה פטור מן התפילין. והטעם בזה מפרש הר"ן בראש השנה (דף י"ז ע"א) דהוא משום עוסק במצוה פטור מן המצוה.

ד. וכן איפסק הלכתא לגבי חתן ושושביניו, וכל בני החופה פטורים מן התפילין, ולטעם אחד הוא משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה (רש"י ובי"ח בסוכה דף כ"ה). וכן מובא שם (סוכה דף כ"ו) לגבי כותבי ספרים תפילין ומזוזות הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסק במלאכת שמים, ומוכרי תכלת, פטורים מן התפילין, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. והרמ"א בדרכי משה (שו"ע או"ח סימן ל"ח) ובשו"ע שם כתב דאם צריכים לעשות מלאכתם בשעת קריאת שמע ותפלה פטורים מקריאת שמע ותפלה ומן התפילין.

ה. ועיין זבחים דף י"ט ע"א, כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם, פטורים מן התפילין, ופירש"י שם הטעם, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. ועיין בשיטה מקובצת ערכין דף ג' ע"א, שכתב דדוקא כשאין זמן לקיים מצות תפילין קודם העבודה, עי"ש.

וכן הוא שיטת רב יוסף לגבי שומר אבידה, שהוא כשומר שכר וחייב בגניבה ואבידה, כי באותה הנאה שיש לו שאילו בא עני (בשעה שמתעסק בטיפול האבידה) היה פטור מליתן פרוטה לצדקה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, הרי הוא עליה כשומר שכר (בבא קמא דף נ"ז עמוד ב'). והתוס' ורבינו חננאל בבבא מציעא (דף כ"ט ע"א) פוסקים כרב יוסף, משום שהוא עוסק במצוה ונפטר מכמה מצוות עשה כל זמן שהוא עוסק בשמירתה.

צ"ט) שכתב דמדקתני חייבין אתם לקרות אם לא עלה עמוד השחר, אלמא דאילו עלה עמוד השחר לא היו חייבין לקרות, כלומר ואם קראו לא יצאו ידי חובתם כאילו הזידו ולא קראו ע"כ.

- ה -

ומובן ממילא מדוע לא קראו את שמע, דכיון שהיו עוסקים במצוה של שמחת חתן וכלה א"כ היו פטורים מלקרות, ואם היו קוראין את שמע היו מזכירים את השם לבטלה ח"ו כדברי הב"י הנ"ל, ועל כן לא קראו את שמע, ובאמת אינו מעשה לסתור.

והנה תיבת מאימת"י יש לפרשו מלשון אימה ופחד, שצריכין לקרות שמע באימה ופחד מהדר גאונו ית"ש, וכידוע העובדא של הרה"ק הרבי ר' זושא מהאניפאלי זי"ע והרה"ק הרבי ר' שמואל שמעלקא מניקלשבורג זי"ע, שהסכימו פעם ביניהם שכל אחד מהם ילמד את השני את חלק התורה שהוא יודע כבר. הרבי ר' זושא היה ידוע לבקי יותר בתורת הנסתר, והרבי ר' שמעלקא בתורת הנגלה, על כן גמרו ביניהם כי בראשונה ילמד הרבי ר' שמעלקא התחיל ללמוד המשנה הראשונה בש"ס "מאימתי קורין את שמע בערבית", ופירש "פון ווען הייבט מען אן צו לייענען קריאת שמע ביינאכט", צעק הרבי ר' זושא: מי אמר לך ד"מאימתי" פירושו "פון ווען", אני אומר ד"מאימתי" פירושו "פון פארכט", מלשון אימה, כי חייבים לקרות קריאת שמע באימה ובפחד, והתחיל לרעוד ברעש ובקולות, אמר לו הרבי ר' שמעלקא אם כן למדו אתם לעצמיכם כמו שאתם רוצים, ונתבטל הדבר, ע"כ הסיפור.

- ו -

ולדרכינו י"ל הביאור כך, מאימת"י קורין את שמע בערבית, שצריכים לקרות שמע מתוך אימת ויראת הבורא ב"ה, ומכיון שכן צריך לדעת מקודם ההלכות מתי אפשר לקרות קריאת שמע, דהרי כל ענין קריאת שמע הוא ענין

קבלת מסירת נפש, ולכל מצוה צריכים מסירת נפש, ועל כן הביא אח"כ מעשה של בניו של רבן גמליאל, שלא קראו קריאת שמע, דבאמת לא קראו קר"ש כיון שהיו פטורים מהמצוה וכיון שפטורים מהמצוה אסור לקרות משם הזכרת שם שמים לבטלה, וכל זה מורה על קבלת עול מלכות שמים שלהם, דע"כ לא קראו, והמשנה הוסיף לזה מה שאמר להם אביהם אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות, פי' כיון שעבר זמן המצוה שלכם של משתה שמחת חתן וכלה, כיון שכבר באו מבית המשתה, ע"כ אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות, אבל מה שלא קראו בשעת המשתה מובן ופשוט מאליו, כיון שיש בזה משום הזכרת שם שמים לבטלה, כיון שעוסק במצוה פטור מן המצוה.

- 2 -

ובאמת בהאי ענינא דעוסק במצוה פטור מן המצווה, צ"ב מדוע תלמידי חכמים חייבים במצוות הלא הם עוסקים בתורה תדיר ותורתם אומנתם ואחז"ל עוסק במצוה פטור מן המצוה, ובפרט לפי מה שאמרו ותלמוד תורה כנגד כולם, הרי שת"ת חשובה כנגד כל המצוות, וכיון שעוסק בתורה יפטור מחיוב קיום מצוות אחרות.

אך בזה י"ל עפ"י"מ שהביא בספר ישמח משה (פרשת שמות) בשם ספר בית שמואל אחרון, לבאר מ"ש בגמרא (שבת דף ל"א ע"א) מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי ואמר גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, דחפו באמת הבנין שבידו, אתא לקמיה דהלל גייריה, אמר ליה דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושא היא זיל גמור ע"כ.

וכתב וז"ל, והנה לכאורה תמוה מאוד על הגר, מה ראה לשטות זה לומר שילמדנו כל התורה כולה כשהוא עומד על רגל אחד, גם צ"ב האיך נכלל כל התורה כולה במצוות ואהבת לרעך כמוך. ופירש דהנה איתא שכל אחד מישראל צריך לקיים כל התרי"ג מצוות, ואם לא זכה לקיים הכל, מוכרח הוא שוב להתגלגל לזה העולם כדי לקיים כולם. וידוע גם כן

דכל מצוה הוא מכוון כנגד אבר אחד שבגוף האדם, ומכל מצוה שהאדם מקיים נעשה מזה לבוש וחלוקא דרבנן וטלית נאה לעולם הבא בגן עדן, והיות שיש רמ"ח אברים ושס"ה גידים באדם, ע"כ ע"י שמקיים כל התרי"ג מצוות קונה ועושה לו חלוקא דרבנן לנשמתו בעולם הבא, ולכן מי שלא זכה בחייו לקיים כל תרי"ג מצוות, מוכרח הוא להתגלגל שנית לזה העולם ולקיימם כראוי. ופירשו בזה הכתוב (תהלים י"ט) תורת ה' תמימה משיבת נפש, שצריך האדם לקיים כל מצות ה' בשלימות, שתהיה תמימה ולא יחסר ממנה כלום, דאל"כ משיבת נפש, מוכרח הוא שוב להתגלגל בזה העולם עד שישלימו שנית. ואת זה לא רצה הגר שיצטרך שנית להתגלגל בזה העולם, ע"כ ביקש עצה ודרך שיוכל לתקן כל התרי"ג מצוות בפעם הזאת שהוא בעולם. והנה רגל הוא לשון פעם, כמו (במדבר כ"ב) שלש רגלים, ועל כן אמר גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, שאוכל לקיים כל התורה בפעם הזאת שאני עומד בעולם הזה ולא אצטרך שוב להתגלגל.

ולכן דחפו שמאי באמת הבנין, כי איך אפשר שאדם יקיים כל המצוות, הרי יש מצוות שניתנו רק לכהנים או ללויים וישראלים, ויש שאינם שייכים רק בזמן שבית המקדש קיים, ואיך יתכן שיקיים הכל בעולם הזה. אולם כשבא לפני הלל, נתן לו על זה ב' עצות, חדא, מה דעלך סני לחברך לא תעביד, כלומר דע"י שכולל עצמו עם כלל ישראל ביחד ויש אהבה ואחדות בין איש לרעהו, ע"י נחשב המצוה שמקיים הוא כאילו גם חבירו קיימו, וכן מה שמקיים חבירו נחשב כאילו הוא מקיימו ג"כ, עי"ש.

- ח -

ולפי זה יתורץ קושייתנו, דאף שמעיקרא דדינא פטור התלמיד חכם מלקיים שאר המצוות באם הוא תורתו אומנתו, דתלמוד תורה כנגד כולם, אך כיון דשלימות גופו של האדם הוא כנגד רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, ואם לא יקיים המצוות (אף אם פטור מלקיימן מכח

עוסק במצוה פטור מן המצוה) מ"מ יחסר לו משלימות נפשו, ואז יצטרך להתגלגל ח"ו עוד הפעם, ע"כ מחוייב לקיימן ואינו יכול לפטור א"ע לעולם מקיום המצוות ע"י שעוסק בתורה.

ומעתה נחזור לביאור דברי התוס' בשלהי מסכת נדה הנ"ל, שכתבו כל השונה הלכות וכו' שסיימו דבריהן "בדברי שבח ותנחומין", והכוונה בזה י"ל כנ"ל, שיש להפסיק מלימוד התורה כדי לקיים מצוה הבאה לידם, כגון דברי שבח דהיינו בית המשתה וכעובדא דבניו של רבן גמליאל המובא בהתחלת הש"ס, ותנחומין היינו כעובדא דמסכת מגילה שאמר מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, וכעובדא דמסכת בבא קמא שיצאו ל"ו אלף חלוצי כתף לפני מטתו של חזקי' מלך יהודה, ובפרט במצוה שא"א לעשות ע"י אחרים בודאי שצריך לבטל מלימודו ולקיים המצוה, כמו שנאמר ושמרתם את המצות, ודרשו רז"ל אל תקרי המצות אלא המצוות, מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה.

- ט -

וידוע העובדא בהרה"ק ר' דוד מלעלוב זי"ע, שקודם חג הפסח בא עליו אורח אחד ולא היה לו מה לתת לו לאכול. נטל הרה"ק מלעלוב את קמח השמורה שהכין לו לפסח, נתן לאשתו הרבנית לבשל ממנו מאכל לכבוד האורח ונתן לו לאכול, באמרו: עיקר השמירה של מצה שמורה היא שלא יהיה בו חשש חמץ, והרי כתיב: ושמרתם את המצות, ואמרו חכמים מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, ובכן הרי באה לידי מצות הכנסת אורחים, ואני מקיים כעת "ושמרתם את המצות", ועל פסח יזמין לי השי"ת שמורה אחרת, עכתודה"ק.

- י -

והדבר מבואר בספר חיי אדם, כלל ס"ח, סעיף א', וז"ל, קיימא לן אין מעבירין על המצות, רצונו לומר מצוה שתבא לידו תחילה יעשנה ולא יניחנה מפני שרוצה עכשיו לעשות

אחרת ואחר כך יעשה זו, וכל שכן שיניחנה לגמרי כדי לעשות אחרת, והוא איסור מן התורה שנאמר ושמרתם את המצות קרי ביה המצות בחירק שלא תחמיץ ותיישן, וכל שכן דאסור להחמיצה בחנם ולעשותה אחר כך וזה שאמר אל תחמיצנה לזמנה, ע"כ.

- יא -

ויה"ר שהקב"ה יקיים בנו שיפסיק מלימוד התורה (דאחז"ל שהקב"ה עוסק בתורה בכל יום) ויעסוק בדברי שבח ותנחומין, ויוציאנו מגלות אדום שהוא גלות הרביעי מהד' גלויות, ומגלות ישמעאל שהוא הגלות האחרון מכל הגלויות, וכמו שכתב הגה"ק רבי חיים וויטאל זי"ע בספה"ק עץ הדעת טוב על תהלים, ויען כי עתה עת צרה היא ליעקב, בפרט בארה"ק אשר בני ישמעאל מצירים את רגליהם של ישראל רח"ל, ע"כ כדאי להעתיק לשונו הזהב של הגה"ק הרח"ו זי"ע (שם קכ"ד), על פסוק שיר המעלות לולי ד' שהיה לנו וכו', וז"ל:

כבר ידעת כי הגליות אינם אלא ד', בבל ומדי ויון ואדום. אבל עוד עתידין ישראל להיות באחרית הימים בגלות ישמעאל כנזכר בפרקי ר' אליעזר ובמדרשי רז"ל, ובספר הזוהר סוף פרשת לך לך ובענין משא דומה וכו'. ושם בפרשת לך לך אמר כי ישמעאל להיותו בן אברהם ונימול נקרא פרא אדם ולא אדם גמור מפני שמל ולא פרע. אבל שאר ד' הגליות הן משולות אל החיות כנזכר בספר דניאל. והנה דוד ע"ה נתנבא ברוח הקודש במזמור זה כל מה שישראל עתידין להיות בגלות הנזכר. והנה בהיות ישראל בגליות הארבעה הם עתידין לומר לולי ד' שהיה לנו נא. כלומר עתה בד' גליות אלו היינו אובדין לגמרי כמ"ש אח"כ אזי חיים בלעונו וכו' וסרס את המקרא כאילו אמר ישראל לולי ד' שהיה לנו נא. ר"ל עתה באלו הד' מלכיות. אבל עוד יש גלות חמישי אחרון לכולם וקשה מכולם. והוא גלות ישמעאל הנקרא פרא אדם כנ"ל ואינו נמשל אל החיות. ואז יאמרו ישראל באופן אחר. והוא לולי ד' שהיה לנו בקום עלינו אדם, כי להיותו

אדם לסיבת היותו בן אברהם ויש לו זכות אבות כמו שמצינו שאמר לו ישמעאל יחיה לפניך, וגם יש לו זכות המילה, כי גם לסיבה זו נקרא אדם ולכן גלותו תקיפה משאר ד' מלכיות. וכמו שאמרו רז"ל כי לכן נקרא ישמעאל על שעתידין ישראל לצעוק צעקות גדולות בימי גלותו ואז ישמעם א-ל ויענם. ולפי ששאר האומות תמיד היתה בהם ממשלה על שאר אומות, ולא כן ישמעאל שתמיד היו ערביים שוכני אהלים ומדברות ואין להם עסק עם זולתם. אלא נמשלים ללסטים היוצאים ומקפחים בני אדם וחוזרין לאהליהם וכמ"ש והוא יהיה פרא אדם ידו בכל וכו', ואחר כך עתידין למלוך על העולם ועל ישראל. לזה אמר בקום עלינו, על דרך מה שנתבאר בספר הזוהר על פסוק ויקם מלך חדש דבקדמיתא הוה שפיל מכל אומיא והשתא קם למלוכה. וביאר את אשר יאמרו אז ישראל בגלות ישמעאל שקם הערבי ההוא נביאם משפלות גדול לרום מעלות כנודע. וזה אשר יאמרו אז לולי ד' שהיה לנו בקום עלינו אדם שהוא ישמעאל, אזי חיים בלעונו וכו' כלומר אזי בזמן זה הגלות הה' הוא משונה מכל מה שעבר, כי אז חיים היו רוצים לבלוע אותנו ע"ד ותבלען השבלים וכו' ולא נודע כי באו אל קרבנה וכו' כי ח"ו בחרות אפס בנו רצונם למחות שם ישראל מתחת השמים כדמיון הדבר הבלוע שאין מציאותו נודע כלל וכאילו לא היה כנו'. וזה אמרו אזי חיים בלעונו וכו', משא"כ בד' גליות הראשונות אשר אזי המים שטפנו וכו', כי גלותם יותר קל והיינו אז דומים למי ששטפוהו המים וגופו קיים ולא נבלע לגמרי. כי אז הנחלה והכאב לא עבר אלא על נפשנו ולא על הגוף משא"כ בגלות ישמעאל אשר בלעונו חיים בהיותנו בגוף ונפש מחוברים יחד. וביאר מהו ענין ההפרש הזה ואיך תחלה לא היה הנחלה והצער אלא על נפשנו ולא לגופנו. ואמר אזי עבר על נפשנו המים הזדונים הם שאר האומות הנקראים מים הזדונים כנזכר בספר הזוהר פרשת פנחס ופרשת ויקרא בענין ניסוך המים שבחג. והנה כל כוונתם היתה להמיר דת ישראל שלא יעסקו בתורה ולא יקיימו המצוות כנודע בזמני השמד ח"ו. והנה זה היא נחלה לנפשנו לא לגופנו. כי לא היתה כוונתם אלא על

הנפשות לבד להוציאם מן הדת, אלא שמזה היה נמשך לנו היזק אל גופנו שהיו הורגים אותנו כשלא רצינו להמיר דתינו. וע"י כך אדרבה הב"ה היה מרחם עלינו. וז"ש ברוך ד' שלא נתננו טרף לשניהם, וכמעשה דדניאל על התפלה ודחנניה מישאל ועזריה על דלא פלחו לצלמא וכאלה רבים בצדיקים פרטיים. ואף גם בכללות ישראל לא עזבנו הוא ית' ולא נתננו טרף לשניהם והננו קיימים. יען ראה כי כוונתם להעבירנו על תורתו ומצותיו ותקנתו קלקלתו. ומה שביקשו לטרוף נפשנו ולהמיתם בסוד הרשעים בחייהם קרויין מתים לא נתננו טרף לשניהם. **משא"כ בגלות ישמעאל שהם רוצים להרוג נפשות וגופות ולכלות הממון של ישראל ולבולעם חיים ולא להשאיר מהם שורש וענף.** גם ירמוז על המים הזידונים הטמאים שהיו מזין כומרי אדום על ישראל והיו ממירין אותם על כרחם באונס. וז"א אזי עבר על נפשנו, כי לא העברנום אנחנו מרצוננו, ולכן כיון שאנוסים היינו ריחם ד' ית' ולא נתננו טרופים בין שניהם לעולם, כי אחר שכבר טרפו אותנו בידיהם כנזכר, אמנם לא גמרו לטרוף אותם גם בין שניהם, כי אז לא היתה לנו תקוה ח"ו. וזהו ענין האנוסים "מספרד" "ומפורטוגאל" שחזרו לדת ישראל לאלפים ולרבבות ויצאו מתחת ידם ולא נשארו גוים אבודים ביניהם ת"ל. **משא"כ בגלות ישמעאל שעתידין להצר את ישראל צרות קשות ומשונות לא נראו כמותם כנ"ל בשם רז"ל שלכן נקרא שמו ישמעאל, וא"כ אנחנו לא נדע מה נעשה, ואין לנו תקוה אחרת זולתי שנבטח בשמו הגדול יתברך שיושיענו מידם,** וזה שאמר עזרנו בשם ד' וכו', כלומר סיבת בטחוננו בו ית' הוא, לפי שהוא אשר עשה את השמים ואת הארץ. ונדע כי לא בראם אלא בשביל ישראל שיקיימו את התורה כמ"ש רז"ל על בראשית ברא וכו' בשביל התורה שנק' ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית, וכמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וכו', וא"כ מוכרח הוא שיעזרנו מידם ויגאלנו גאולה שלימה העתידה במהרה בימינו כדי שיהיה קיום לשמים ולארץ כנזכר, כי אין להם קיום זולתי ע"י ישראל, עכדה"ק.

והקב"ה ינחמנו בכפליים, עוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה של זיווג י-ה ב-ה, והזיווג יעלה יפ"ה, וכמו שכתב בספה"ק זרע קודש מהרה"ק מראפשיץ זי"ע על האי דאמרי אינשי בשעת החתונה שהזיווג יעלה יפה, דהכוונה הוא, דכ"י בספה"ק כי לעתיד ישתנה שם הוי" ב"ה לאותיות יהי"ה בשתי יודי"ן, והשילוב של השני שמות אדנ"י יהי"ה יעלה למספר צ"ה כמנין תיבת יפ"ה, וזהו שמברכים שזיווגם יקרב את ביאת המשיח ואז יעלה זיווג השמות כמספר יפ"ה, בב"א.

